

Papp Klára

## CSÁSZI MIKLÓS ÜGYE A DEBRECENIEKKEL

Császi Miklós nemesember panasza saját borkereskedői tevékenységére vezethető vissza. 1714 júliusában vásárolt italt a debreceniektől – ahogyan a forrásokból kiderült – Károlyi Sár számára, aki a kereskedőt a bor rossz minősége miatt börtönbe vettette. 1716-ban Császi maga vallotta meg a debreceni főbíróhoz és a tanácshoz küldött leveleiben, hogy „*Károlyba 18 hetekig viseltem vasat, tömlöczöt, kegyelmetek tömlöczébe is 6 egész hétig...*”<sup>1</sup>

Császi Miklós szatmári kisnemes volt, akinek családja a mai Heves megyei Pusztacsászi birtoka után adományt szerzett Gömör vármegyében, majd a 17. században Szatmár megyében is.<sup>2</sup> Ahogyan egy 1762-ben lefolytatott szatmári nemességvizsgálat iratanyagában fennmaradt, 1526. június 11-én, Budán, II. Lajos magyar király új adományként adta a családnak ezt a Csaasz nevű birtokot.<sup>3</sup> Ugyanakkor sajátos, sőt nagyon feltűnő, hogy Károlyi Sándor viszont éppen a debreceniek hajthatatlanságának idején (amikor mindenképpen folytatni akarták a Császi elleni pert), 1717 februárjában látta fontosnak igazolni, hogy Császi Miklós nemes személy, akinek szatmári és beregi birtokai révén kétség nélküli nemessége – fivérével és leánytestvérével együtt – bizonyítást nyert, s ezt követően Szatmár vármegye ki is adta a nemességről az igazolást.<sup>4</sup>

Császi sérelmei miatt 1715. február 7-én fordult Debrecen város bírói fórumához, hogy büntesse meg Kiss Gergelyt, akitől a 300 ft értékű bort vásárolta, mivel az meg-

<sup>1</sup> Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL HBML), IV. 1018. a. Debrecen Város Törvényszékének iratai. Polgári törvényszéki iratok, 1690–1847 (1869). (a továbbiakban IV. 1018. a.) 1. d. Császi Miklós 1716. szeptember 21-én, Bátorkesziből küldött levele. A tanulmánynak egy bővebb és a város országgyűlési becikkelyezése szempontjából fontos kérdéseket tárgyaló változata Eperjesen (Prešov, Szlovákia) jelent meg: A Császi-ügy és következményei (avagy hogyan akadályozta egy katolikus nemesember panasza a református Debrecen szabad királyi városi címének országgyűlési becikkelyezését) *Historia Ecclesiastica*, 2012. 2. sz. 79–101.

<sup>2</sup> Ifj. Dr. Reiszig Ede, Gorzó Bertalan: Szatmár vármegye nemes családai. In: Szatmár vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, 1910. A Császy címer: „*kékben, zöld alapon ágaskodó aranyoroszlán, jobbjában görbe kardot tart. Sisakdísz: ugyanaz. Takarók: kékarany, vörösezüst.*” <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0020/20.html> Letöltés: 2011. 10. 09.

<sup>3</sup> MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, IV. 501. e. Szatmár Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Nemességi iratok, 1720–1848.

<sup>4</sup> Uo. Károlyi igazolása (amely a Bátorkeszi kastélyban kelt) egy 1717. február 5-én kiadott nádori parancsra hivatkozik. A vármegyei nemességigazolás 1717. február 22-én kelt Jánk mezővárosban.



1 sz. ábra  
A Császi család címere<sup>7</sup>

tévesztette őt, s ezért – állítása szerint – annak hamisága miatt szenvedett Károlyi börtönében.<sup>5</sup> Leginkább azonban azt kívánta, hogy fizesse meg neki összes költségét, amit Károlyi kivetett rá, s ami miatt minden jószága „le vagyon kötve”. A betérjesztéshez mellékelte Károlyi Sándor inspectorának, Munkácsi Jánosnak az igazolását is, aki 1715. február 2-án kijelentette, hogy „*amely borokat Debreczenből hozott volt Nemzetes és Vitézlő Császi Miklós őkegyelme, azok között találtatott olyan, hogy semmire se volt jó, égett bort se lehetett belőle főzni...*”<sup>6</sup>

Császi Kiss Gergelyt egyértelműen csalárdsággal vádolta, mivel „*az kert borokat erős hittel hegy bor gyanánt nyakamba csapta, egyenlő áron a hegy borokkal...*”<sup>8</sup>

Azt erősítette, hogy becsapták, mivel az eladó azt ígérte neki, hogy csatári szőlőből készített „hegy bor”-t kap – azaz a debreceniek érmelléki szőlőhegyén termett szőlő borát –, mégis tett a „*Csatári hegy borok közzé debreczeni kert borokat is...*”

A város azonban nem látta ilyen egyértelműnek a helyzetet, sőt ahogyan alaposan utánanézték az ügynek, éppen ellenkező meggyőződésre jutottak. Azt látták, hogy Császi nagystílusú kockázatot, becsapta Károlyit, s őket is be akarja sározni. A panaszos ugyanis főnek-fának megírta, hogy „*...ki tanultam, az debreceni ember hamis hiti miatt csalt volt meg...*”<sup>9</sup>

1715. február 16-án Eperjesre írt a Szepesi Kamara „nagy jó urainak,” hogy a debreceni tanács a panasz ellenére őt marasztotta el száz forintban, amelyért jószágot adott volna, „*mégis tömlöczre hántak*”. Azután „*obligatoriát kívánva, hogy ne emlékezzen meg rabságomrul, el bocsáttat, kire nem mehetek...*” Azért kért pártfogást, mert az

<sup>5</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. Anno 1715. die 9 Februarii in Sedria kezdetű irat.

<sup>6</sup> Uo. Munkácsi attestatiója Olcsván született, s Munkácsi magát, mint Károlyi Sándor „jósági inspectora” írta alá.

<sup>7</sup> A vármegyetörténetben a Császy név szerepel, a megvádolt nemes azonban minden levele végén Császinak írta magát, ezért nevét következetesen a saját névhasználat alapján írjuk.

<sup>8</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d., valamint a város jegyzőkönyvi bejegyzése 1715-ből: Uo., 1011. a. Debrecen Város Tanácsának iratai. Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek, 1712–1716. 28. köt. 481–500.

<sup>9</sup> Uo. Császi Miklós 1715. március 4-én, Debreczenben, rabságában írott levele. A levélben a tekintetes ispán úr megszólítást használja. Debreczenben a polgárok bora a város kocsmáin került piacra, a csapszékeket a borbírák ellenőrizték. Munkájuk fontosságára utal, hogy pl. 1670–1691 között Debrecen hat kocsmájában – amelyeknek csaplárosai között jó néhány szenátor is akadt –, 1 217 373 forint és 17 dénár értékű bort adtak el. A borbevétel kb. 20%-a a várost gyarapította, így annak gazdasági súlya vetekedett a helyi adó jelentőségével.

említett jóságai Bereg és Szatmár vármegyében vannak, vagyis nem áll a város iurisdictionja alatt, s ezért szerinte nem is ítélkezhetnek felette, s különösen nem vethetik őt börtönbe.<sup>10</sup>

1715. március 4-én Tóthfalusi Márton ispánhoz és rajta keresztül Eötvös Miklóshoz, Szatmár vármegye ordinarius ispánjához küldött üzenetet.<sup>11</sup> Az obligatoria adásáról nekik is írt: „Először kívánták, hogy adnék oly obligatóriát, hogy rabságomrul soha és az controversiában forgó borral meg nem emlékezem. Sem pert nem indítok, mely nem lehetett. Másodszor kívánták, mivel az elsőre mentem, subscribályak, pecsétellyek oly obligatoriat, hogy intra quindam leteszem az száz forintot, ha pedig nem, Debreczenben adgyak jószágot, ha pedig nem, szabadossan ismét üldözhesenek, erre is lehetetlennek láttam magamat obligálnom.”<sup>12</sup>

A város alaposan kivizsgálta az esetet, s kiderítette, hogy 1714-ben Császi Debreczenben két napig tartott kóstolást, mielőtt a vásárra sor került volna. Módja nyílt tehát rá, hogy ellenőrizze a megveendő bor minőségét, legfeljebb nem értett hozzá, mit kínálnak neki. Bár az is hangsúlyosan felmerült, hogy tudta, mit vásárol, de maga is nyereszkedni akart a további eladásnál. Természetesen az eladót is megkérdezték, aki tagadta, hogy ő csak csatári bort akart volna vevőjére rábeszélni. A peres anyagból az derül ki, hogy Császi a vallomások után kész lett volna megbékélni, s azt is „megvallotta, hogy amiket mondott, rosszul mondotta, kész az *Fatens-t*<sup>13</sup> a Nemes Tanács előtt megkövetni, csak adgya vissza a 25 forintot...”.

A megvádolt nemesember szabadulása után továbbra is egyértelműen úgy állította be, hogy azért őt marasztalták el a város bírói fórumán, s nemes ember létére azért vetették még börtönbe is, mert a város részrehajlónak mutatkozott a döntésben, mivel „az boros ember az hites *Communitas* között vagyon”. A bebörtönzött nemes igyekezett mindenkitől segítséget kérni, miközben saját körülményeit a következőképpen ecsetelte: „már három hete keserves rabságot viselek, egy disznónak való ölban, melynek irtóztató dögit le nem irhatom.”<sup>14</sup> A későbbi levelekből kiderült a valóság, Császi

<sup>10</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. Császi levelének aláírása is beszédes, mivel a keltezésben helyszíniként azt tüntette fel „Debreczeni Tömlöcz, Die 16 Febr. 1715.”

<sup>11</sup> Uo. 1715. március 4-én Tóthfalusinak írt levelet, s kérte, hogy a kísérőlevéllel küldje azt meg Károlyba, Eötvös Miklósnak is. Eötvös Miklós tekintélyes szatmári nemes volt, hiszen a Rákóczi-szabadságharc idején kerületi főbiztosi tisztséget viselt, a szatmári béke után pedig a megye alispánja lett. Kovács Ágnes: Egy kelet-magyarországi karriertörténet: Eötvös Miklós pályája. <http://tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/04/kovacs.htm> Letöltés: 2011. 10. 09. tanulmányában azt írja, hogy Eötvös 1696-ban szolgabíró, majd 1699-ben adórovó, 1710 és 1714 között „egy év megszakítással” Szatmár vármegye alispánja volt. Heckenast Gusztáv adattára szerint 1715-ig volt a megye alispánja, s egyúttal Károlyi Sándor birtokainak praefectusa. Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban. Budapest, 2005. 130.

<sup>12</sup> Uo. Az Eötvösnek írott levél másolata.

<sup>13</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. 1715. február 9. A tanút, jelen esetben Kis Gáspárt.

<sup>14</sup> Uo. Császi Eötvösnek írott leveléből, 1715. március 4.

maga is bevallotta, hogy „*írogattam, mindenfelé keserves panaszomat jelengettem, a leveleimben némelyek kezekben akattanak, melyek közül némelyikben a Bíró felől keménkén tanáltam írni, azon megharagudott és az alsó бүdös tömlöczre vettetett...*”<sup>15</sup>

A város bírósága elítélte Császi Miklóst.<sup>16</sup> Kis Gáspár szerint Császi állítása ellenére nem 300, hanem csupán 242 forintot és 42 pénzt fizetett a borért. Azt elismerte, hogy a vevő valóban kifogásolta az egyik hordó borának az ízét, de ő megmondta, hogy csak együtt adja, vagy kell neki, vagy nem. Ezt követően Császi lepecsételte a hordókat, s valamennyit a maga döntése alapján vitte el.<sup>17</sup> A vita tárgyát képezték azok a hordók is, amelyekben Császi a bort elvitte, de nem hozta azokat időre vissza (Kisasszony-napra, azaz szeptember 8-ra<sup>18</sup> kellett volna visszaszolgáltatnia, de csak „*télben, januárban, szánon*” hozta), s nem is az elvitt mennyiségben, ráadásul „*három öreg hasábos káposztások, a többi is бүdösek voltak*”. Császi szerint a hordókat azért nem szállította vissza a szüret időszakára, mert a „*hibás borok miatt*” azok nem ürültek ki, illetve azért, mert a vásárló Károlyi börtönében töltötte idejét, s nem tudta a visszahozatalt megszervezni.<sup>19</sup> A hordókért Császi azt a 60 máriást követelte vissza, amit az elvitelkor letett az eladónak, de az éppen a per során kiderült valóságos hiányosságok miatt nem volt megalapozott követelés, s később már maga is csak 25 forintot várt.

A végzés alapján Császinak „*Conventionalis Summát deponaltatni, ha pedig nem deponállya, detentióban tétetni usq. ad plenariam Satisfactionem deintaltatni*” kell. A megvádolt már ekkor azt vetette ellen, hogy ő nemes ember, ezért nem lehet „arestaltatni”.

Bár felajánlotta a fizetség ellenértékeként a Bereg vármegyében lévő Hete faluban található házrészét és hozzá tartozó két gyümölcsöskertet, a bíróság arra hivatkozva fejezte ki kételyét a birtok valóságos meglétét illetően, hogy a nemes korábban magavallotta, hogy minden birtoka le van kötve.<sup>20</sup>

<sup>15</sup> A börtönbe vetett Császi szavai Pósalaki János 1715. szeptember 9-i levelébe másolva maradtak fenn, a nótárius Bécsben hallotta, hogy azok Császi memoriálisában szerepeltek. MNL HBML, IV. 1011. r. Debrecen Város Tanácsának iratai. Országgyűlési iratok (Diaetalia), 1681–1848 (1870) (a továbbiakban IV. 1011. r.) 1. d. Pósalaki 1715-ben első szenátor lett, s Dányádi Jánossal együtt ő képviselte a várost a nádor által adóügyben Pozsonyba összehívott gyűlésen. A városnak küldött leveleit tartalmazza a csomó, amelyekről Balogh István elemzést közölt Pósalaki János Debrecen siralmas állapotának megvilágosítása, 1685–1696. Ford. és életrajzzal ellátta: Balogh István, Debrecen, 1987. (a továbbiakban Balogh, 1987.) 22–23.

<sup>16</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. 1715. február 11. II. a. sz. irat

<sup>17</sup> Uo. „*Császi uram, ha ezt nem veszi kegyelmed, a többit sem adom, imhol a kegyelmed pénze, de akkor szó sem volt felőle, hogy kerti bor lett volna...*”

<sup>18</sup> Kisasszony napja, vagyis Kisboldogasszony napja, a hagyomány szerint Szűz Mária születésnapja.

<sup>19</sup> Császi állítása szerint Kis Gergely a házához szállított hordókat nem akarta átvenni, hanem azokat a város vendégfogadójához akarta vitetni. Végül Komáromi György közbenjárására kezdtek vizsgálatot.

<sup>20</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. Declaratio processus Császiáni 1715. február 9. I/6.

A városi vizsgálat során erősen befolyásolta a bírák ítéletét a Kis Gergely tanúiként meghallgatott szekeresek vallomása. A 36 éves Varró István több fuvaros csodálkozásának adott hangot, mert azt látták, hogy a panaszos nemesember Károlyban igen merészen megdézsmálta a vásárolt borokat: „...a szállásán Császi Miklós midőn szekeren lévő borokat felbontotta, és a legjavait kóstolta, azokbul dézsákkal... hordotta az házban és úgy ittanak...” Ezért aztán természetes volt, hogy Olcsván a tisztartó a hiányt azonnal észrevette s azt mondta a panaszosnak: „*nagy a hijja Császi Miklós, nem veszem be... A falurul aztán hordottak dézsákban, fazekakban vizet, avagy bort nem tudgya.*”<sup>21</sup> Kocsi Mihály nemcsak azt igazolta, hogy a panaszos által vásárolt bort Debrecenben ő maga is kóstolta, s azt jónak találta, hanem arról is beszámolt, hogy miután Császi szóban beadta Kiss Gáspár elleni actióját, „*hamar kérte Kiss Gáspárt békességre, megvalván, hogy rosszul mondotta, amit mondott, és kész a Tanács előtt megkövetni, csak adgya vissza a 25 forintokat.*” Hasonlóan vallott a negyedik tanú, Szenttamási István is. Sarai István – aki odatévedt a pincébe a kóstoláskor – még azt tette hozzá az előbbiekhöz, hogy amikor Császi a hordókat megpecsételte, szó sem esett arról, miféle eredetű borok is ezek. A 25 éves Molnár István arról számolt be, hogy jelen volt a hordók debreceni felrakásánál, ahol azok mind tele voltak, s azokhoz Császi Bagamérban még további három hordóval vásárolt. Károlyban csak a Kis Gáspártól vásárolt hordókat bontatta fel, s a házában, ahol „*sok nemes emberek gyűltek oda, harmadfél nap alatt csak ittak*”. A panaszos a szekereseket, így a tanút is kínálta útközben is a borral, s ő is azt igazolta, hogy a tisztartó vonakodott a hordókat átvenni. Margittai István és Juhász Gergely más megfogalmazással, de tartalmában hasonlóan vallottak.<sup>22</sup>

Amikor 1716 őszén Károlyi Sándor is bekapcsolódott az ügybe, a város vezetői egyértelműen leírták neki, hogy lelkiismeretük tiszta, ők a szokott eljárás szerint vallatták meg mindkét fél tanúit, s hallgattak meg minden lehetséges információt. Császi azonban feltűnő módon viselkedett, lefogása után bort hozatott, s „*megrészegeedvén az háznak ablakán kikiáltozni, alá s fel járó emberek hallatára bíráinkat s az egész tanácsot böcstelenítő, fenyegető és ijesztő beszédeket kiszórni és beszélni kezdett és nem csak azon napon, hanem tovább is egynéhány napok alatt...*”<sup>23</sup> A kiabálás mellett a szétküldött levelekben is lejáratva a tanácsot, rossz hírustet keltette. Ezt igazolta többek között a Szepesi Kamara levele is, benne Császi hozzájuk eljuttatott instantiájával.

A tanács álláspontjuk szerint a rabot azért helyeztette át, hogy ne legyen módja hasonló látványosságot szervezni, másrészt azért is, hogy gondolkodjon el a lehetőség-

<sup>21</sup> Uo. Kiss Gáspár tanúinak vallomása 1715. február 11.

<sup>22</sup> Uo. III. d. 1715. november 16-án újabb 8 tanú vallott Császi ellen, akik igazolták, hogy városi szolgák is jelen voltak, amikor Károlyi Sándorhoz vitték a borokat.

<sup>23</sup> Uo. VII. Károlyi Sándornak írott levél fogalmazványa, lehúzásokkal, javításokkal. 1716. október 7. Véleményük szerint Császit a város lakói közül néhányan már-már örültnek nézték és csudájára jártak.

gein. A változást néhány napon belül látványosan lehetett érzékelni, mert Császi saját akaratából bevallotta bűneit, engedelmet kért a vezetőkkel való beszélgetésre, s „beszédi közt, midőn senki nem kényszerítette, sőt nem is gondolta volna, önként térdre esvén, kezét öszve tevén, és az ég felé felemelvén, erős hittel megesküött, hogy ezen rajta esett dologért a debreceni Nemes Tanácsot és a várost soha nem háborgattya”.

Császi többek között a Debrecenben lakó nemeshez, Baranyi Mihályhoz is támogatásért fordult, aki a megvádolt nemes szerint hozzásegítette őt a kiszabaduláshoz. Amint írta neki: „Elhiszem, nyilván talált Istenem énbennem is bűnt, amellyért öreg leginységembe rabságra engedte testemet, házamtul és atyámfiaitul távol létembe... Istenem után kegyelmed irgalmaskodó, s hiba nélkül való fáradozásához bízom...”<sup>24</sup> A raboskodó segítséget és tanácsot kért Baranyitól. Tudatta vele, hogy a debreceni bírónak írt panaszlevelét átvették, annak elbírálásában bízott, de ugyanakkor véleményét is kérte, milyen érveléssel lehetne leginkább a maga hasznára. Különös nagyobb aggodalommal utalt arra, hogy nem tudja Károlyi Sándor véleményét: „mit írt felőlem terhemre Méltóságos Generális őexcellentiája, ami engemet terhelne, tudgya Istenem, nem tudom, hóhér fegyverére való dolgomat...”<sup>25</sup>

Baranyi Mihály nem egyszerű városlakó nemes volt, hanem 1715-ben pl. a szenátus tagja. Apja, Baranyi I. Mihály előbb 1688–1689-ben a vármegye alispánja volt, majd 1690-ben és 1692-ben a város főbírája. Az idézett levél címzettje, Baranyi II. Mihály is viselte ezt a tisztséget 1724 és 1726 között. A Váradról Debrecenbe átköltözött család idősebb tagja Vigkedvű Annát, az 1661-ben főbírói tisztelet viselt polgár lányát vette feleségül.<sup>26</sup> A család 1691-ben kapott nemeslevelet, s Bihar megyei Csatáron nemesi kúriát és szőlőbirtokot adományba. A Császinak adott ötletei, s a támogatás ténye arra is utalhat, hogy a város akkori vezetőjétől, Komáromi Csipkés Györgytől eltérően ítélte meg a borvásárló viselkedését, vagy legalábbis kihasználta az esetet véleményének jelzésére.

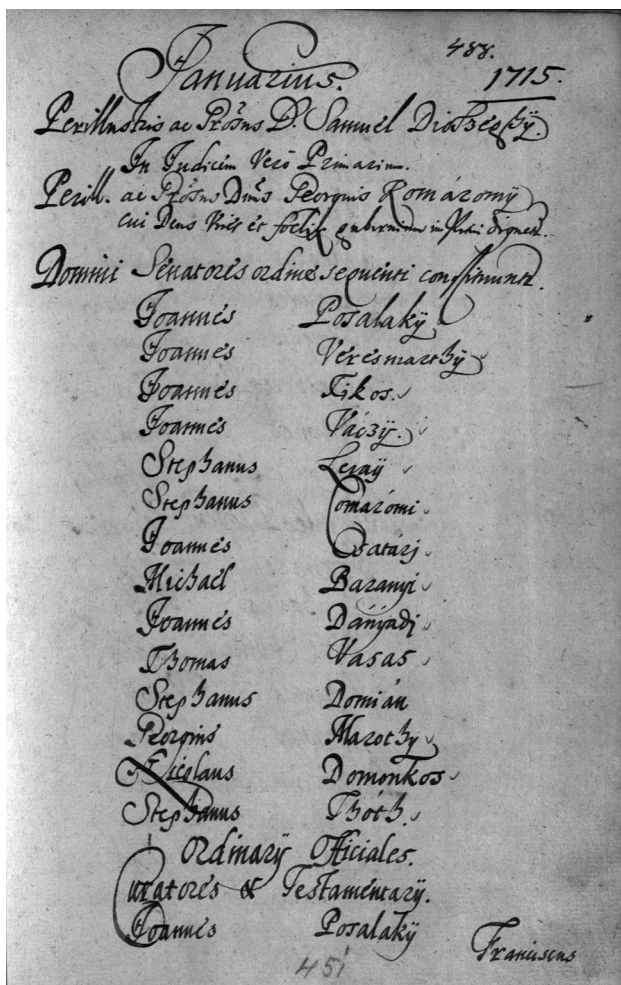
Császi a debreceni börtönből több levelet is küldött Baranyinak, ezekből tudhatjuk meg például, hogy a rabságok valóban kellemetlenül érintették: Károlyban megdöglött „50 forintos” paripája, azért a nyeret szerszámostul ide hozta, hogy lovat vegyen – amire már semmi esélye sem maradt –, a tokaji és csegei postára három körmői aranya bánja, az őt a városba hozó szekeresnek pedig 24 márijással maradt adósa. Az ötödik hete raboskodó nemesről kiderült, hogy „még eddig borral élttem, hogy a dög ne ártana, én tudom, mennyi költségbe estem, bizony az rajtam való sem

<sup>24</sup> Uo. Tanúkihallgatások és tanácsi levelek, IV. sz. dátum nélküli levél, kívül ceruzával ráírva: 1715. március 4–augusztus 20.

<sup>25</sup> Nem tudni, mire utalt ezzel Császi.

<sup>26</sup> Ifj. dr. Reiszig Ede: Bihar vármegye nemes családjai. Baranyi (váradi, micskei) család. In: Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, 1901., Arcanum CD-ROM

marad meg, hacsak ismerőseimtül pénzt nem szerezhetek...<sup>27</sup> Fogva tartásának körülményeiről egy évvel később, a főbíróhoz és a tanácshoz küldött üzenetében még pontosabban fogalmazott: „ne gondolja Kis Gáspár, hogy ő el volna felejtve, holott ő tartott három hétig avagy inkább két hétig kozmás kásával, annak utána a Tekintetes Nemes Tanács tartott az alsó pokolba az veres kapu illatja mellett, rendeltetve lévén napra font kenyere és egy csupor vizem, így senyvedtem én Kis Gáspár miatt.”<sup>28</sup>



2. sz. ábra

A debreceni protocollum egy lapja az 1715. év tisztségviselőivel<sup>29</sup>

<sup>27</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. Tanúkihallgatások és tanácsi levelek, VIII. sz. irat.

<sup>28</sup> Uo. XII. sz. irat, 1716. október 24.

<sup>29</sup> MNL HBML, IV. 1011. a. Debrecen Város Tanácsának iratai. Tanácsülési és közgyűlési jegyző-

Baranyi a panaszos levél kérésének megfelelően bizonyára szolgált néhány jó tanáccsal. A börtönben sínylődő „egy kis írásban... sáfár uramtul kezemhez” eljuttatni kérte az útmutatásokat – s bár a levelek nem maradtak fenn az ügy iratai között – bizonyosak lehetünk benne, hogy azok megérkeztek. Császi augusztus 5-e után olyan kérést küldött a tanácshoz, amelyben „vétkesen vásárolt borokról,” sőt „érdemem szerint való” rabságról emlékezett meg, bevallva, hogy „megunván a sok ideig való káros raboskodásomat, kénytelen voltam széllal kapdosni, mint vízben a hal.” Szinte könyörgött a város vezetőinek, fogadkozása szerint nem kíván semmi rosszat tenni, ezért kéri „ne tekintse édes jó uraim Kegyelmetek az én megesett rabi zúgolódásomat. Humanum est errare.”<sup>30</sup> A főbírónak, Komáromi Györgynek irgalmasságára apellálva külön írt, ám ebben is azt állította, hogy „Én az Istenemmel bizonyítom, hogy vakmerő hamisosságot nem tettem... meg kell nékem vallanom, hogy én soha Kis Gáspár úr kerti borait hegy bor gyanánt az Méltóságos úr számára tudva meg nem töttem volna.” Végül azt ígérte Komárominak, hogy elengedését „holtomiglan való engedelmességgemmel meg szolgálni s köszönni el nem mulatom.”<sup>31</sup>

A debreceniek valószínűleg nem hitték el a bebörtönzött Császi fogadkozását és ígéreteit, sőt veszélyesnek érezték a bebörtönzött nemes írogatását, mert a szabadon bocsátás előfeltételül azt szabták – amit azonban ő az utókorra maradt iratok tanúsága szerint csak nehezen vállalt magára –, hogy adjon obligatiót: „rabságomról soha és az controversiában forgó borul meg nem emlékezem, sem pert sem indítok.”<sup>32</sup>

Császi jellemét és valós céljait leginkább Eötvös Miklós szatmári alispánnak írott levelének utolsó sorai világítják meg. Miközben ugyanis korábban nem győzött arról panaszkodni, milyen sanyarú körülmények között tartják, kifejtette, hogy a helyzet számára kedvező, hiszen „most úgy kezemre jött az dolog, hogy ha méltóságos Generális úr Őexcellentiája ellenem nem lenne, egynehány ezerig meg tudnám nyomorúságom árát venni, de minden gyámolomtól Isten megfosztott, mikor szabadulok, Isten tudja.”<sup>33</sup> Az utalás Károlyi Sándorra vonatkozott, aki jól ismerte a város vezetőit, s akit a pozsonyi országgyűlésen jelen lévő Pósalaki János meg is keresett, hogy Császi ellenében a segítséget kérje.

1715. augusztus 20-án a fogságból kiszabadult Császi már Bécsből keltezte levelét sógor urához, amelyből a két nemes rokonságára is adatokat nyerhetünk. A meglehe-

könyvek. 28. köt. (1712–1716) Az 1715. év tisztviselői: 488.

<sup>30</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. V. sz. irat. A levél a bíróhoz és a tanácshoz szól, dátum nélkül, de szövege alapján augusztus 5-e után íródott, mivel „eddig folyó keserves rabságról” esik szó benne.

<sup>31</sup> Uo. VI. sz. irat. Hivatkozik egy utóiratban arra, hogy „Minapi instantiám is az T. K. Tanács előtt vagyon.”

<sup>32</sup> Uo. Császi levele Eötvösnek 1715. március 4., valamint VII. sz. irat. Az iratok között megtalálható az elengedésről szóló fogalmazvány, amely tartalmazta a fenti kötelezettségvállalást is. A szöveg alapján aláírás és pecsét is kellett volna rá, ez azonban mindkettő hiányzik.

<sup>33</sup> Pósalaki levelében idézve. MNL HBML, IV. 1011. r. 1. d.



tősen magabiztos írásban ígerte ugyan, hogy a sáfárházban Baranyi hallatára letett hite „megállója” lesz, de már fenyegetve jegyezte meg neki „nem én szegtem meg hitemet, hanem az uraimék ökegyelmek nem állották meg kegyelmeddel való hitesezgetését...” A homályos célozgatással ellentétben a rokonságról másodszer is pontos híradással szolgált: „Istennek hála, az kis sógorom, Baranyi István uram ökegyelme jó egészségben vagyon, velem edgyütt tíz napig volt Bécsben, írhatom kegyelmednek bizony jó reménységű ifjú, ne is szánja kegyelmed reá való kölcségét...”<sup>34</sup> Ugyanezen a napon a tanácsnak is írt, s közölte velük, hogy már elküldte „Öfelségének historice megírt” memoriálisát, melyet azóta „palatinus úr megolvasott volt...” Nézete szerint azért kényszerült elmenni a legfőbb méltóságokig, mert „Isten és ország törvénye sem engedi, paraszt emberré magamat s Nemzetemet tenni nem tartozom.”<sup>35</sup> A nádor levélére Pozsonyban várta a város vezetőinek válaszát, „Méltóságos Palatinus Pálfi Miklós Urunk Öexcellentiája házánál, az postán is megkeresem, idejében.” Ismét elővette a korábbi ötletet, csak a távolból nagyobb bátorsággal írta le még részletesebben Kis Gáspár csalását, miszerint a két embertől: Varga Istvántól és egy Margittai nevűtől vett kerti borokat, s azokat adta neki, amit ő magának sem vett volna meg, nemhogy a generálisnak, Károlyi Sándornak. De a város reakcióját nyilvánvalóan jól ismerte, mert egyértelműen tagadta a róla szóló híreket: „Sem Váradra hazudni nem mentem, sem Öfelségéhez hazudni nem jöttem...”

A Császi-ügy jelentéktelen belső konfliktusnak indult, de igen elmérgesedett, s következményei messzire vezethettek. A börtönéből szabadult nemes először a váradi káptalanhoz fordult kölcsönért, amit meg is kapott, s ezzel együtt tanácsért is. Csaknem bizonyos ugyanis, hogy az 1712–1715. évi pozsonyi országgyűlés 1715. évi alsótáblai tárgyalásain a váradi káptalan követői felhasználták a per részleteit arra, hogy a város ellen hangulatot keltsenek, s arra biztatták a tőlük segítségét kérő, katolikus Császi Miklóst, hogy minden lehetséges bírói fórumon keresse az igazát, ami a főrendek előtt is negatív színben tüntette fel a város elöljáróit, vagy legalábbis magyarázkodásra készítette azokat.

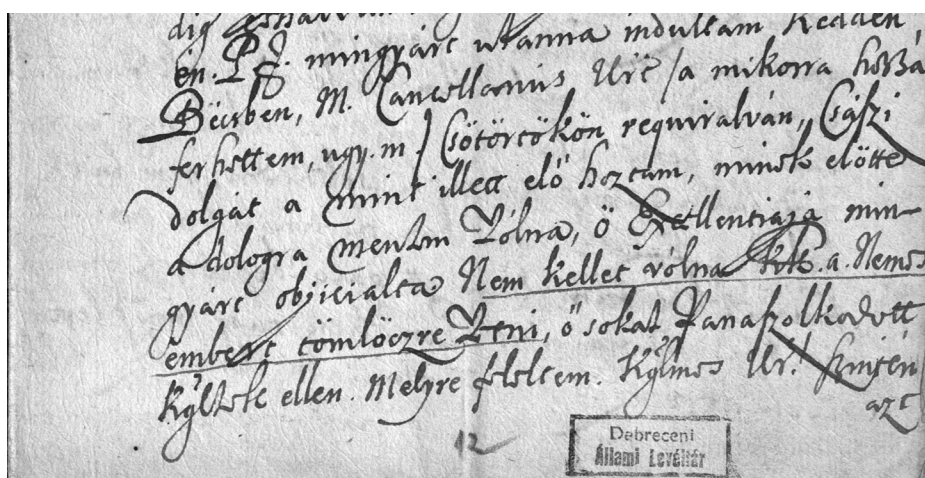
Debrecen mezőváros szabad királyi városi címének országgyűlési becikkelyezésére, s követeinek az alsótábla soraiban való befogadására az éppen folyó, 1712–1715. évi országgyűlésen került sor. Mivel azonban Debrecen követői a korábbi országgyűlési időszakban támogatták az evangélikus követeknek a rendi különállásra vonatkozó elképzelését, a katolikus főrendek, de az alsótábla katolikus követői is a kivárás álláspontjára helyezkedtek. Éppen kapóra jött, hogy az alsótáblai befogadást kérő Debrecenből érkező Komáromi Csipkés Györgyöt az 1712. évi vallásügyi viták miatt

<sup>34</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. Tanúkihallgatások és tanácsi levelek. X. sz. irat. Igaz, még azt követően 17 napig ette „a bűdösséget,” vagyis maradt börtönben. A levél aláírása is a rokonságra utal, amikor a következő – eddig nem használt – formulával fejezi azt be: „igaz szolgája, sógora Császi Miklós”.

<sup>35</sup> Uo. IX. sz. irat, Bécsből, 1715. augusztus 20-án küldött Császi-levél.

már mindenki jól ismerte, s most lehetett annak nemesek elleni fellépésével riogatni.<sup>36</sup> A panaszos Császi szerint ugyanis a debreceni tanács meg sem fogta volna, vagy el sem ítélte volna, ha nincsen Komáromi, aki – mint írta – „engemet... tűzben, vízben elvesztene, nem szán...”

Az országgyűlés tárgyalásai közben a városnak nagyon sok energiát kellett fordítania a Császi által terjesztett rémhírek magyarázatára, a téves információk által keltett bizalmatlanság elosztatására. Pósalaki Jánosnak a városi levéltárban maradt levelezése szerint 1715-ben Pozsonyban fontos feladat hárult rá a Császi-ügy következményeinek elhárításában. A nótárius nagyon igyekezett országos támogatókat szerezni, a várossal szembeni fenntartásokat megszüntetni. Károlyin kívül meglátogatta a nádort, s járt Illésházy Miklós kancellárnál is.



3. sz. ábra

Pósalaki János levele a város vezetésének,  
benne a kancellár véleménye aláhúzással jelezve

<sup>36</sup> Debrecen korabeli vezetői között is nagy számban voltak a városlakó nemesek. Komáromi Csipkés II. György apja, Komáromi Csipkés I. György, egykori kassai rektor 1653-ban az utrechti egyetemen teológiai doktori címet szerzett, majd a debreceni Kollégium professzora, bibliafordító, a Kollégium 1657. évi törvényeinek összeállítója volt. Bibliáját fia, Komáromi II. György rendezte meg, s 1702-ben a Kollégium könyvtárában helyeztette el, a Rákóczi-szabadságharc után azonban már csak 26 példány maradt belőle. Esze Tamás: A debreceni Kollégium könyvtárának pusztulása. Egyháztörténet 1945. 3. sz. 54–55., valamint Csorba Dávid: Eltűnt Biblia-fordítások nyomában. Mediárium 2. 2008 tél-tavaszi. 1-2. 8. lábjegyzet. Komáromi a Bihar vármegyei Kóly, Ottomány, Szovát, Bodóháza, Tetétlen, Köteles stb. birtokát szerezte meg, s fia 1717-ben már kóji Komáromy György néven lett Békés vármegye alispánja. Lásd Szendrey István: Debrecen a Rákóczi-szabadságharcban. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, II. Szerk. Gazdag István. Debrecen, 1974. 20. Pósalaki János a bihari Monospetri pusztai falut – amely akkor zálogbirtoka volt – csak 1696. április 30-án kiállított oklevelével kapta meg. Balogh, 1987. 11.

A kancellár úgy vélte „nem kellett volna kegyelmeteknek a nemes embert tömlöczre vetni, ő sokat panaszkodott kegyelmetek ellen.” Hunyadi úrtól<sup>37</sup> tudta meg, hogy Pálffy Miklós nádor a kancellárral folytatott tárgyalásokon előhozta Császi memoriálisának dolgát, amit a nemes az uralkodóhoz is eljuttatott, ezért nem lehetett megtárgyalás nélkül hagyni. Abban állapotok meg, hogy informálják a várost a panaszokról s tájékozódnak a történésekről. Pósalaki elmondta a kancelláriai tanácsosnak a város szándékait „annyi sok mocskolódásáért törvényre húznók, de nem tudhattuk sehol residentiáját, nem is lévén semmije, semmit sem vehetünk rajta... azt mondotta reá: aki koldussal perel, táskát nyer.” Azt is megtudta, hogy a kancellárnál, az ebédnél Károlyi Sándor is kifakadt Császira, s „majd három fertályig beszéllette el sok dolgait, holott miképpen forgott, magának is mennyi baja volt velle, hányszor akarták felakasztani, miképpen élődik, orcátlankodik, magát veretné... hozzá tőtte, mindazáltal nem kellett volna a nemes embert mingyárt börtönbe vetni...”<sup>38</sup>

Bár a főbíró Debrecenbe hívta Császit, hogy az ügyet lezárják, ő az odautazást részint pozsonyi adósságaira hivatkozva utasította el, részint attól való félelmében, hogy csapdába csalják. A Károlyi Sándortól kapott hírekre hivatkozva meg is írta Komárominak, tudja, hogy a városban ismét a tömlöc várna. Pósalaki ugyanis bizalmasan megmondta a generálisnak „soha bizony több kenyeret nem eszem, mihelt Debreczenbe megyek, bizony mindgyárt felakasztatjuk Császi Miklóst...”<sup>39</sup>

Az idő előre haladtával a kényes ügy szálai egyre szövevényesebbekké váltak, ám az egyértelmű, hogy a város által szorgalmazott további vizsgálatok a nemesember cselekedeteiről és jelleméről hoztak felszínre újabb és újabb kellemetlen részleteket.

1716. július 21-én Császi Bátorkesziből írta meg a főbírónak, hogy az ügyében Károlyi Sándort nevezték ki mediátornak, ami nem egészen az ő ötlete volt, hanem szerinte a város érdekeit szolgálja.<sup>40</sup> Komáromi Györgynek a nádorhoz eljuttatott reflexióit már odaadták neki, azokat olvassa. Nehezen fogadta a főbíró arra vonatkozó megjegyzését, hogy mit nyughatatlankodik, szerinte ugyanis annak egyedüli oka az igazságtalanság, amit a városi börtönnel elsenvedett, ahonnan csak sógora, Baranyi Mihály szabadította ki. De az is kiderült Császi levele szerint: „igazán írom kegyelmeteknek, hogy Őfelségével lévő personális audencia után is le kellett magamat kötnöm, és obligatit minden uraknak adnom, hogy nem keménykedem kegyelmetekkel törvénnyel...”<sup>41</sup>

Károlyi közvetítő szerepe lehetett az oka, hogy Császi egyre tájékozottabb lett saját ügyében és tisztában volt azon levelek tartalmával is, amelyeket a város vezetői küld-

<sup>37</sup> MNL HBML, IV. 1011. r. 1. d. Hunyady László kancelláriai tanácsosról van szó.

<sup>38</sup> Uo. Pósalaki szeptember 9-i leveléből.

<sup>39</sup> MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d. XI. sz. irat, Bátorkesziből küldött levél a tanácshoz 1716. július 21-én.

<sup>40</sup> Uo. Tanúkihallgatások és tanácsi levelek, XI. sz. irat, 1716. július 21.

<sup>41</sup> Uo. XII. sz. irat, 1716. október 24.

tek a generálisnak. Ezt a tényt egyébként ő maga sietett tudatni a város vezetőivel: *„Én is láttam kegyelmetek két rendbeli leveleit, melyeknek extractusait Méltóságos Generális Uram Őexcellentiája maga két leveleibe includálván Méltóságos Palatinus urunknak Bécsben magamtul küldötte fel, magamnak is az extractusok megvannak.”*<sup>42</sup>

1716. augusztus 21-én Károlyi a peres úttal szemben a megegyezést ajánlotta. A nádor levelére hivatkozva, s azzal egyetértésben szorgalmazta *„seriáltassék amicabilliter azon alkalmatlan emberrel a dolog, ne kéntelenítették őexcellentiája judicialiter revideálni nagyobb kárával, böcstelenségével az nemes városnak, vetttévén valamit néki, remélem másként is beléfáradván adollicitációban fenn hadna praetensióján. A méltóságos palatinus előtt is bizonyára kedves dolgot cselekednének.”*<sup>43</sup>

1716. szeptember 20-án Károlyi Sándor ismét olyan értelmű levelet küldött Komárominak, amiben a megegyezést szorgalmazta, megerősítve, hogy *„az méltóságok, úgy a felséges udvar elvárván végső válaszát ez dologhban”*. Igazolta a Császi levelében foglaltakat, hogy tudniillik a nádor küldte hozzá a panaszos nemest.<sup>44</sup> A parancs szerint ő a város elgondolásait összefoglalta, de súlyos következményűnek tartja a benne foglaltakat: *„úgy hiszem, elusióra magyarázván őexcellentiája efféle homályos válaszokat, nem sokára terminálni fog bizonyos napot az nemes városnak, melynek alkalmatosságával nem csak nagyobb kár, hanem böcstelenség is fogja érni.”* Károlyi szemmel láthatóan mindkét félnek a megállapodást javasolta, Császinak pontosan megmondva, hogy *„két rendbeli raboskodásáért, költségéért, fáradságáért ott járna az elméje, hogy három ezer tallért praetendállyon.”*

1716. október 24-én Pálffy Miklós nádor perfelvételt javasolt a Komáromi György bihari alispánhoz küldött levelében.<sup>45</sup> Szerinte, mivel Császi őfelségéhez fordult, nem lehet az ügyet megakasztani, de azért tartotta fontosnak a város vezetőivel való megbeszélést, mert elvárta, hogy a békés megegyezésre (amicabilis compositio) ők tegyenek számára javaslatot.

Bár Károlyi és a nádor egyaránt a megegyezést javasolták, a város egyértelműen a peres folyamat végigvitelét határozta el. 1717 januárjában és februárjában a városhoz eljutott információk alapján az ügyben további vallomástételeket rendeltek el, több tanút meghallgattak arról, keveredett-e Császi pénzügyi visszaélésbe, milyen borokat vitt Károlyi Sándornak, kivel volt vitája, pereskedése, hány felesége volt, s azokkal hogyan bánt, valamint hol voltak, vagy vannak birtokai. A tanúk a szatmári nemest

<sup>42</sup> Uo. Már ekkor felveti, hogy 3000 forintot megvehetnék a hallgatását.

<sup>43</sup> Uo. I. sz. irat, Károlyi Sándor 1716. augusztus 21-én, Bátorkesziben írott levele.

<sup>44</sup> Uo. II. sz. irat, Károlyi Sándor 1716. szeptember 20-án, Bátorkesziből küldött levele. Eszerint Nagyszombat városában járt, amikor *„jőve hozzám Császi Miklós, kit méltóságos palatinus úrunk őexcellentiája küldött le, hogy ha mi válaszát vettem kegyelmeteknek az nemes város resolútiója felől, általa külgyem fel információmát s tudósítsam őexcellentiáját.”* Szeptember 10-én is írt nekik, de abban éppen azt kifogásolta, hogy Császi ügyével kapcsolatban nem kap tőlük semmi hírt.

<sup>45</sup> Uo. Stompha, 1716. október 24. V. sz. irat

egyértelműen egy csúnya beszédű, káromkodó, kötekedő-verekező és részeges embernek írták le, aki Szatmár vármegye alispánjával, Kende Mihállyal, Dobozy Mihály debreceni főbíróval, s magával Károlyi Sándorral is pereskedett. A szatmári Eötvös Miklós szerint a borokat Károlyi nem is vette át tőle, mondván *„akar hova tegye, ha megrontotta, mely borokat osztán hova tette, nem tudgya.”*<sup>46</sup> Az érsemjéni Czeglédy Mihály a bor kóstolásánál is jelen volt Debrecenben, Kis Gáspár pincéjében, s ezért tudja, hogy azok jó borok voltak.

Varasdy István arról is tudott, hogy Császinak volt bizonyos „előélete”: a kuruc időkben azért vetették tömlöcbe, mert már akkor is maga felé hajlott a keze, ugyanis *„az ország mézét elpredálta”*.<sup>47</sup> Eötvös Miklós szatmári alispán is azt igazolta, hogy *„...maga keze alatt lévő ország akkori rézpénzét disztrahálta, kirül számot adni nem tudott.”*<sup>48</sup> Károlyi Sándor megbízásából szedett pénzt a manumissióért, s ebből adós maradt *„egynéhány száz forintokkal,”* ezért zárták tömlöcbe, s kért tőle a generális reverzálist. A feleségekről többen vallottak, s bár azok számában voltak a vallomásokban eltérések, arról mindenki hallott, hogy rosszul bánt asszonyaival: az első feleségének vagyonát eltékozolta, az elsőt, vagy a másodikat úgy verte, hogy valószínűleg abba halt bele. A harmadik feleség Dobozy János lánya volt, akit a család Dobozy Mihályhoz menekített Debrecenbe, s onnan került vissza a férjéhez, s a főbíró segítette, amíg tudta. Pápai Pál nagykárolyi provisor szerint, amíg az első feleség jószágai megvoltak, *„evett, ivott, részegeskedett, elkelvén verekedett, úgy annyira, hogy reá ülvén a feleségére, az egész horpaszát kivagdalta az sarkantyúval, és úgy hallotta az emberek-től, hogy talán abba is kellett meghalnia.”*

Császi saját birtokairól többen azt vallották, hogy nincsen róla tudomásuk. Egy hetei nemesember, Pelbárth András mondta el, hogy még az édesapjuk zálogosította el a curiát, amit húsz évvel azelőtt Császi Miklós bátyja, János váltott ki, s ezért abból csak akkor részesedhet, ha a váltságösszeg felét a bátyjának leteszi.<sup>49</sup> Nagy András egregius úgy hallotta, hogy Károlyi börtönéből csak mindennemű jószágának felajánlásával tudott kiszabadulni.

1717 márciusában Diószegen a vármegye végeztetett vallatást elsősorban arról, hogy a kuruc világ idején milyen szerepe volt Császinak a mezővárosban.<sup>50</sup> A vallomástevők valamennyien comissáriusnak tudták, aki azonban részegeskedett, s a maga

<sup>46</sup> Uo. Tanúvallomási jegyzőkönyv, 1717. február 24. VIII. sz. irat, Bossányi Imre juratus notarius aláírásával és pecsétjével hitelesítve.

<sup>47</sup> Uo. A vallomástevőktől konkrétan rékérdeztek, tudja-e, hogy *„Császi Miklós az elmúlt háborús állapotban comissárius lévén, valamely mézeknek vásárlásában az ország számára szedett mézben egynéhány hordóval ellopott, prédált volna...”*

<sup>48</sup> Uo. Tanúvallomási jegyzőkönyv, 1717. január 28. IX. sz. irat

<sup>49</sup> Uo. 1717. február. Ennek ellenére volt olyan vallomás, amely szerint Császi ezzel a rendelkezésére nem álló telekkel kínálta volna meg Eötvös Miklóst, amit viszont magának Eötvösnek a vallomása nem erősített meg.

<sup>50</sup> Uo. De eo utrum. 1717. március 1. Diószeg

javára fordította hatalmát. Varga János csaplár úgy tudta, hogy amikor a „*hadak számára vágott húst, minden nap csak azon húsból szerzett magának pénzt.*” Turi Sámuel szerint „*comissarius lévén, amint szerette, úgy hordatta a húst, edgy pár veséért mindgyárt levágotott edgy marhát.*” Borbély János elmondta, hogy maga látta, amint a diószegi kastélytól „*szekerekre rakatta s hordatta a deszkákat s egyéb ott lévő portékákat...*”

Sajátos, hogy éppen a lefolytatott vizsgálatok nyomán feltárult újabb információk vezettek oda, hogy az ügy – talán mindkét fél számára elviselhető – kompromisszummal zárult. 1717 májusában Debrecen végül jelentős összeg megfizetésével szabadult meg a Császi-ügytől, amely a fizetség ellenére nem vált a város vezetőinek megfutamodásává. Császi előbb 3000 forintot követelt, ám a Károlyi Sándornak, valamint a váradi káptalannak való tartozás kiegyenlítése fejében, ami 30 körmöci aranyat jelent, 1717. május 23-án, Pozsonyban kelt kötelezvénye alapján 2000 rajnai (rhénes) forintban újabb ajánlatot tett a város megbízottainak.<sup>51</sup> 1717. május 25-én Pálffy Miklós aláírásával hitelesítette azt a végső megállapodást, amelyben a „*pörlekedés bizonytalan kimenetelire*” való tekintettel maga Császi szüntette meg a nádor ítélőszéke előtt a város ellen elindított pereskedést.<sup>52</sup> A szöveg egyértelműen kimondta, hogy a város megbízottaitól, Lévai István és Baranyi Mihály tanácsnokoktól vette át Bécsben a 2300 rénes forintot, ő pedig kötelezvényt állított ki arról, hogy „*Debreczeni uraimék ellen közönségesen vagy személy szerint... soha, semmi időben, semmi némű szín és praetextus alatt, semmi némű Bíró előtt sem magam nem resuscitálok, másokkal nem suscitál-tatom, se maradékim né resuscitáltassák.*”<sup>53</sup> A város képviselői hasonlóképpen ígérték, hogy „*ezen felyül denotált causában interveniált minden alkalmatlanságokat örökre való feledékenységre vetvén*” senki a városból Császit nem háborgatja.

A város protocollumában 1717 júniusában a következőképpen dokumentálták a hosszúra nyújtott és kellemetlen ügy befejezését: „*Ezen mocskos állapotról többet okulhatni, ha tesszük egy nagy Paskotumba, melyre Acta Csasziana iratott, az Archivumban meg vagon.*”<sup>54</sup>

A város tehát nem csekély megpróbáltatások árán, de emelt fővel fejezhette be a Császi-ügyet. Az országgyűlési becikkelyezést senki sem vonta kétségbe, s a fizetség révén a kellemetlen nemestől is megszabadulhatott. A kompromisszum lehetővé tette, hogy mind Károlyi Sándor, mind a váradi káptalan megkaphassa azt az összeget, amivel Császi Miklós tartozott nekik.

<sup>51</sup> Uo. 1717. május 23. Palugyai Lénárt és Császi Miklós aláírásával. Már május 21-én elkészült egy fogalmazvány, amelybe a 3000 forintot beleírták, ez, hasonlóan a 23-i szövegezéshez, még a két fél megállapodása lett volna.

<sup>52</sup> Uo. A Pálffy aláírásával hitelesített díszes megállapodás 1717. május 25-én.

<sup>53</sup> Uo. Tanúkihallgatások és tanácsi levelek, (1715–1717) XI. sz. irat.

<sup>54</sup> MNL HBML IV. 1011. a. 29. köt. (1717–1719) Az 1717. év protocolluma 124. Az Acta Csasziana feliratú dosszié megtalálható: MNL HBML, IV. 1018. a. 1. d.

Komoly tanulsága volt ugyanakkor a konfliktusnak, hogy a rendi világ folyamatos alkalmazkodást kíván: a szabad királyi városi cím elnyerése és a város befogadása az országgyűlés tagjainak sorába továbbra is megkívánja vezetőitől, hogy a debreceniek érdekében az egyezkedések és az egyensúlyozás művészetével éljenek.<sup>55</sup>

---

<sup>55</sup> Papp Klára: Csáky Imre püspök szerepe a katolikus egyház debreceni térnyerésében, megerősítésében. In: Katolikus újjászületés Debrecenben. Szerk. Orosz István – Papp Klára, Debrecen, 2015. 107–126.

